

Una nota sobre la distinció entre «Tilvaerelse» i «Existens» en Kierkegaard

Per respondre a la qüestió de fins a quin punt Kierkegaard fou un pensador existencialista i, prèviament, per copsar la complexitat del problema existencial en la seva obra és molt important saber que en danès hi ha dos mots que es poden traduir per "existència": «Tilvaerelse» i «Existens» que si bé no estan diferenciats als textos anteriors a 1835, són, en canvi, fonamentals per situar-se en el pensament del Kierkegaard madur.

«Tilvaerelse» significa l'existència de fet que convé a les coses mundanes o «terrestres» [«Jordiske»] Aquesta «tilvaerelse» és la que ens mena a l'«existens» l'Existència en tant que sentit, que com a expressió només convé a l'home. Així, doncs, l'«existens» correspondria no pas a la vida (factual) sinó al sentit de la vida que es realitza com a veritat. La veritat és «el que jo he de fer» [hvad jeg skal gjøre] per conèixer-me a mi mateix.

L'existència terrestre [«jordiske Tilvaerelse»] és una existència mundanal i individual, però no completa. Existir com a home és tràgic per a Kierkegaard en la mesura que significa no ser déu. Hi hauria una sortida poètica a aquesta situació (la poesia correspon a l'«existens» en la mesura que la poesia ens acostava al ser, reconciliant home i món) però per a Kierkegaard serà només valuosa la individualitat ètica que deriva de i arrela en la «tilvaerelse».

El pensament abstracte «abstract Taenkning» que només es pot realitzar quan l'existent perd l'existència tan sols serà per a Kierkegaard objecte de sàtira «Un pensament abstracte pot existir prou [«er vel til»] però que existeixi [«det han eksistere»] és més aviat com una sàtira sobre ell mateix». L'«Existens» del pensador especulatiu (hegelià) té alguna cosa de satíric, de profundament cursi, perquè està separada de la vida. Paradoxalment la racionalitat més perfecta no és la de l'abstracció lògica, sinó la de l'imaginari –la de l'estadi estètic.

A aquest pensament abstracte i professoral, Kierkegaard hi oposa «un pensament concret» [«en concret Taenkning»] que no és "sub speciae aeternitati", és a dir, que ni oblida la seva situació concreta, ni és indiferent al temps. El pensament concret pot presentar-se com imaginació [«Phantasie»], com sentiment [«Folelse»], o com intel·ligència coordinada o articulada [«Sideording»] que no admet cap supremacia del pensament pur. L'existència no pot ser pensada pel pensament abstracte –i aquesta és una qüestió fonamental en Kierkegaard, precisament perquè vol ser coherent amb la seva fe i no admet marrades. "S'arriba a ser" cristià, no "s'és" cristià; això convindria no oblidar-ho tot i que algunes presentacions molt interessades i manipuladores del pensament de Kierkegaard ho volen passar per alt per convertir-lo en un fideista vulgar.

En Kierkegaard el sistema que permet "superar" un estadi no és la contradicció frontal i negadora d'un moment respecte a un altre; en això consistia el model hegelià que ell detestava i del qual fa tot el que calgui per distanciar-se'n. Una lectura madura de la seva obra ha de retre compte del peculiar sistema (après de Sibbern) de contradicció kierkegaardiana que sempre és «colateral» i mai frontal. Convé recordar que seva forma de comprensió de la realitat no és la de la lògica, sinó que té un origen sensible i afectiu. A la creença no s'hi pot arribar mai per la lògica.

El pensament en Kierkegaard és "viu" que coordina reflexivament la informació que arriba des dels sentits i des de la imaginació; per tant no hi ha contradicció lògica, sinó existencial. Per això l'ètica no s'oposa a l'estètica, ni a la religió sinó que cada estadi s'implica en l'altre. Al POSTESCRIPITUM, Kierkegaard va escriure la famosa frase: «la subjectivitat és la veritat», i si això té algun sentit és que la veritat és una "tensió cap a la veritat" en tant que «passió de l'infinit». Això no significa que l'existència com a tal (factual) sigui la veritat i per tant es caigui en un pur subjectivisme, ni que (òbviament la veritat sigui la de caire diví). L'existència és veritat en el seu voler ser veritat que no és ni la justificació del que hi ha realment (el món factual), ni la suposada (i injustificable racionament) existència de Déu –que demana un salt a la fe, purament irracional tot i que imprescindible.

La veritat en Kierkegaard no consisteix ni l'objectivitat de la ciència ni en el salt a la fe, sinó en la tensió, l'exigència mateixa del «conèixer-se un mateix» derivada de la ignorància socràtica.

Per això mateix cal distingir entre «falta» [«Skyld»] en què hom pot tenir consciència i tort, personal, subjectiu i «pecat» [«Synd»] que no sabríem ni que el tenim si Déu mateix no ens ho digués per la fe, fent-nos néixer pecadors. Al POSTESCRIPITUM, Kierkegaard diu que la consciència del pecat és «potència de Déu en el temps»

En resum, no hi ha dialèctica sense paradoxa, ni accés a la fe que no assumeixi la paradoxa de la vida en què l'ésser no és un coneixement abstracte, de manera que cal que «la veritat eterna hagi esdevingut en el temps». Portat a l'àmbit de la fe, si només hi ha «Existens» per la mediació temporal, això vol dir que el Ser de Déu no existiria sense el Crist (que el fa concret). La fe ha de testimoniar «la realitat de Déu en l'existència» [«Guds Virkeligehed i Existensen»] i per això ha d'assumir el món. En definitiva una fe de model kierkegaardiana ha de ser una fe poc o gens clerical. Per a Kierkegaard només es pot creure –i només es pot existir– des de la subjectivitat. I és en la interiorització de la subjectivitat que arrela la fe.

Bibliografia: OLIVIER CAULY: KIERKEGAARD, PUF «Que sais-je»,1991. [R.A.]